

Rechtvaardiging: Descartes

Maria Aloni
ILLC-University of Amsterdam
M.D.Aloni@uva.nl

Theoretische filosofie 2014

February 27, 2014

Achtergrond: René Descartes

- ▶ Renatus Cartesius (1596 -1650), Franse filosoof en wiskundige
- ▶ Rationalist of empirist? Foundationalist of coherentist?
Internalist of externalist? Realist of anti-realist?
- ▶ Vader van rationalisme:
 - ▶ Rede als echte bron van kennis, niet zintuiglijke ervaring
 - ▶ Wiskunde (deductieve methode) als ideaal van kennis
- ▶ Descartes' methode:
 - ▶ Filosofie als een soort universele mathematica waarin alles langs de weg van strenge deductie uit de eenvoudigste grondbegrippen (zekerheden, axioma's) wordt afgeleid
⇒ foundationalism
 - ▶ Wat is echter zeker?
Als je alles ga twijfelen, dan blijf toch iets waaraan je niet meer twijfelen kan [methodische twijfel]
- ▶ Structuur van deductie
 1. Radicale twijfel
 2. Ik besta als denkende ik (geest), niet als lichaam
 3. God bestaat
 4. Materiële dingen (inclusief mijn lichaam) bestaan
- ▶ Gevolg: dualisme geest vs lichaam

Aside: Foundationism vs coherentism

- ▶ Kennis is gestructureerd door relaties van rechtvaardiging tussen overtuigingen of proposities. Deze relaties hebben een inferentieel karakter.
 - ▶ Probleem: hoe oneindige regressie en vicieuze cirkel voorkomen?
1. Fundamentalisme: kennis is gebaseerd op basale, niet-inferentieel gerechtvaardigde overtuigingen. Rechtvaardiging is inferentieel, lineair, en lokaal.
 - ▶ Voordelen: past in intuïtief beeld van ervaring, direct contact met werkelijkheid.
 - ▶ Nadelen: twee soorten overtuiging, rechtvaardiging niet homogeen; onfeilbare overtuigingen zijn zeldzaam.
 2. Coherentisme: kennis is een in het geheel gerechtvaardigd systeem van overtuigingen. Rechtvaardiging is inferentieel maar niet lineair, en niet lokaal.
 - ▶ Voordelen: een soort overtuiging; rechtvaardiging homogeen.
 - ▶ Nadeel: systeem potentieel geïsoleerd van ervaring

Meditationes

- ▶ Meditaties over de eerste filosofie (1641)
- ▶ Volledige titel: Meditaties over de eerste filosofie in welke het bestaan van God en de onsterflijke ziel worden bewezen;
- ▶ Latijn: Meditationes de prima philosophia, in qua Dei existentia et animae immortalitas demonstratur
- ▶ Meditationes I & II
 - I wat we kunnen betwijfelen.
 - II waarom we beter met de geest bekend zijn dan met het lichaam.
 - III het bestaan van God.
 - IV over waarheid en onwaarheid.
 - V materiële dingen en Gods bestaan.
 - VI materiële dingen en het reële verschil tussen lichaam en geest.

Hoofdthema, kernbegrippen

- ▶ Hoofdthema's:
 - ▶ I: Radicale twijfel
 - ▶ II: Over de aard van de menselijke geest; dat deze beter te kennen is dan het lichaam
- ▶ Kernbegrippen
 - ▶ methodische twijfel: naar waarheid door systematisch aan alles te twijfelen (kwaadaardige bedrieger)
 - ▶ het bestaan vs niet bestaan van ik/(God/)materiële dingen
 - ▶ geest (ik als denkend ding) vs lichaam
 - ▶ helder en duidelijk waarneming (geestelijk inzicht) vs zintuigelijk waarneming vs voorstelling
 - ▶ ...

Hoofdargument/conclusies

- ▶ Radicale twijfel
- ▶ Eerste zekerheid: *cogito ergo sum* (niet letterlijk hier)
- ▶ Dus ik ben, maar wat ben ik? Geen lichaam, wel een denkende ik, een geest
- ▶ Voorbeeld van was: lichaam als uitgebreidheid, helder en duidelijk waargenomen door geestelijk inzicht niet door zintuigen
- ▶ Geest beter te kennen dan het lichaam

Radicaal twijfel

- ▶ Radicaal twijfel: aan alles wat betwijfeld kan worden ('not completely certain and indubitable'), wordt betwijfeld
- ▶
 - ▶ Waarom? Doel: stabiel fundament voor kennis (methodische twijfel, foundationalism)
 - ▶ Wat bedoelt Descartes met 'certain and indubitable'?
 - ▶ Welke overtuigingen gaat Descartes betwijfelen?
 - ▶ Overtuigingen gebaseerde op zintuigelijke ervaring [vraag 3]
 - ▶ Formele wetenschappen, wiskunde ('studies of the simplest and more general things') → rol van 'mal génie'
 - ▶ Geloof dat god bestaat, theologie ...
 - ▶ Kunnen wij alles betwijfelen (voorbeeld appels)? Kennis van taal ('innate awareness, not reflective knowledge', p. 139)
 - ▶ Is Descartes een scepticus? Sceptsis als methode (vgl. Hume, Berkeley)

Toch zal ik ... daarbij alles weglaten wat maar de minste twijfel toelaat, en doen alsof ik dat als totaal onwaar had bevonden. Ik zal doorgaan tot ik iets zekers zal kennen, of in elk geval voor zeker kan houden dat er niets zekers is, als ik niets anders kan vinden. (p.45, Nederl. editie)

Eerste zekerheid

- ▶ Eerste zekerheid: *cogito ergo sum* (niet letterlijk hier)

[...] Ik ben er al van overtuigd dat er in de wereld helemaal niets is, geen hemel, geen aarde, geen geesten, geen lichamen; dan ligt het toch ook voor de hand dat ook ik er niet ben? Neen, want ik was er zeker wel, als ik ergens van overtuigd was. Maar misschien is er een onbekende bedrieger, uiterst machtig en uiterst slim, die mij opzettelijk misleidt. Maar dan moet ik er zeker ook zijn, als hij me misleidt. En hij mag misleiden zoveel hij kan, hij zal nooit bereiken dat ik niets ben, zolang ik denk dat ik iets ben. Dus daarom moet ik, na alles uit en te na te hebben overdacht, vaststellen dat deze uitspraak: *ik ben, ik besta* (*ego sum, ergo existo*) noodzakelijk waar is, iedere keer dat ik die zeg of in mijn geest denk. (p. 46)

- ▶ *ik ben, ik besta*: niet-inferentieel gerechtvaardigde overtuiging (noodzakelijk waar, zelf-evident, zeker)

When someone says 'I am thinking, therefore I am' he does not deduce existence from thought by means of a syllogism, but recognizes it as something self-evident by a simple **intuition of the mind**' (Replies, p.

Ik: geest vs lichaam

- ▶ Dus ik ben, maar wat ben ik? Geen lichaam ('open to doubt'), wel een denkende ik (*sum res cogitans*)

Denken? Hier vind ik het: het denken bestaat; dus is het enige dat niet van mij kan worden afgenomen. Ik ben, ik besta; dat is zeker. Maar hoe lang? Natuurlijk zolang ik denk; want het zou wel eens kunnen dat ik plotseling helemaal ophoud te bestaan, als ik ermee ophoud enige gedachte te hebben. Nu neem ik niets aan dan wat noodzakelijk waar is; ik ben dus in strikte zin alleen maar een denkend ding, dat wil zeggen een geest, een gemoed, een verstand of een rede (p.47-48)

Maar wat ben ik dan wel? Een denkende ding. Wat is dat? Dat is iets dat twijfelt, begrijpt, bevestigt, ontkent, wil en niet wil, en verder iets dat voorstellingen heeft en ervaart. (p.49)

- ▶ Zie Hobbes' objection (materialist), p.139-141.
- ▶ Voorstelling is geen gerechtvaardigd middel, waarom niet?
[vraag 8]

Stukje was

- ▶ Voorbeeld van stukje was (eerst hard/koud, dan vloeibaar/warm)
 - ▶ Uitgebreidheid als essentie van lichaam (*res extensa*); hard/koud, vloeibaar/warm zijn slechts attributen (niet blijvend)

Wat werd er nu dan toch zo duidelijk in de was gevat? Zeker niets van wat ik met mijn zintuigen van opnam; want alles wat eerst in werkte op mijn smaak, mijn reuk, mijn gezicht, mijn tastzin en mijn gehoor, is intussen veranderd, maar de was blijft [...] Laten we goed opletten en zien wat er overblijft, nadat we verwijderd hebben wat geen betrekking op de was zelf heeft. Er blijft niets anders over dan iets dat uitgebreid is, buigbaar en beweegbaar (p. 50-51)

- ▶ Essentie van lichamen door geestelijk inzicht (helder en duidelijk) waargenomen, niet door zintuigen [dus *a priori*, vraag 9]. Voorbeeld van kijken uit het raam:

Wat zie ik eigenlijk anders dan hoeden en kleren, waaronder automaten verstopt kunnen zitten? Maar ik oordeel dat het mensen zijn. Dus wat ik dacht met mijn ogen te zien, vatte ik alleen maar met mijn oordeelsvermogen, dat in mijn geest is (p. 52)

Geest en lichaam

- ▶ Geest beter te kennen dan het lichaam

... mij is nu bekend dat juist de lichamen niet door de zintuigen of door het voorstellingsvermogen, maar alleen door het verstand worden waargenomen, en dan niet op grond van aanraken of zien, maar alleen op grond van begrijpen. Daarom weet ik nu zonneklaar dat er niets gemakkelijker en evidenter door mij kan worden waargenomen dan mijn geest (p. 53)

- ▶ Andere verschillen geest vs lichaam

- ▶ **Geest** = res cogitans

- heeft mentale eigenschappen: overtuigingen, intenties, gedachten, twijfels;
zijn bestaan kan niet betwijfeld worden

- ▶ **Lichaam** = res extensa

- heeft materiële eigenschappen: 'extended, flexibel and changeable';
zijn bestaan kan betwijfeld worden

Samentvatting

- ▶ Radicale twijfel
- ▶ Eerste zekerheid: *cogito ergo sum* (niet letterlijk hier)
- ▶ Dus ik ben, maar wat ben ik? Geen lichaam, wel een denkende ik, een geest
- ▶ Voorbeeld van was: lichaam als uitgebreidheid, helder en duidelijk waargenomen door geestelijk inzicht niet door zintuigen
- ▶ Geest kan helderder en duidelijker waargenomen worden dan lichaam

Meeneementamen: deadline 6 maart

- ▶ Correctheid: maak geen fouten
- ▶ Argumentatie: ondersteun je stellingen met argumenten (en/of citaten)
- ▶ Volledigheid: noem alle belangrijke punten
- ▶ Relevantie: beantwoord de vraag, vermijd irrelevante informatie
- ▶ Structuur and helderheid: wees systematisch en duidelijk in je antwoord
- ▶ Diepte

Ook belangrijk:

- ▶ Niet vergeten om je naam, st. nummer en naam docent in het document te schrijven!